

Európai összefogás a nyelvtudás egységes mérésében

A régió nyelvi-kulturális jelenségei c. konferencia, Pécs, 2001. november 06.

Dr. Hány László

A múlt század utolsó évtizedeiben jól érzékelhető és mélyreható változások következtek be a nemzetközi mobilitásban. A globalizáció egyre erőteljesebb térhódítása, a multinacionális cégek világméretű terjeszkedése, az utazási irodák kínálatának és az egyéni turizmus lehetőségeinek bővülése, a külföldön munkát vállalni szándékozók számának emelkedése, a különféle országismereti és tanulmányi célú hallgató- és diákcseréi lehetőségek megsokszorozódása tovább erősítette a nyelvtudás jelentőségét és ösztönözte a különféle nyelvek tanulását, fokozta az elért nyelvtudás mérése és dokumentálása iránti igényt.

Az elmondottak különösen érvényesek Európára, ahol a társadalmi változások a demokratizmus erősödésével egyértelműen a nemzetközi kapcsolatok erősödését, bővülését, az együttműködés különböző formáinak kiépülését, illetve megszilárdulását eredményezték a politika, a gazdaság, a kereskedelem, a tudomány és a kultúra számos területén. A hivatalos kapcsolatok építésében és kiteljesítésében, valamint az egyéni utazások lehetőségeinek bővülésében jelentős szerepet játszott a vízumkényszer megszüntetése, ami különösen a volt szocialista országokat, illetve azok polgárait korlátozta a nemzetközi mobilitásban való részvételben. Az ezekben az országokban érzékelhető nyelvtudási deficit felszámolására a nyelvtanulás iránti természetes igények növekedésének kielégítése céljából jelentős kormányzati szintű intézkedések történtek. A nyelvtanulás eredményességének növekedésében jelentős szerepe van az ú.n. *nyelvtanulási turizmusnak*. Egyre nő azoknak a száma, akik a *célnyelvi* országban kívánják megalapozni vagy fejleszteni, specializálni nyelvtudásukat.

A nyelvtanulás iránti igény növekedése magával hozta az elért nyelvtudás mérése, minősítése és dokumentálása iránti igény növekedését is. Ennek kielégítésére az elmúlt század 80-as éveitől kezdve a nagy, klasszikus nyelvvizsgarendszerek (Goethe, Cambridge) mellett sorra dolgoztak ki különféle újabb *nyelvvizsgáztatási szisztémákat*, illetve alapítottak a vizsgák lebonyolítására, a nyelvvizsga bizonyítványok kiadására *nyelvvizsga központokat*. Bár akadnak ú.n. *kétnyelvű*, az anyanyelv és a célnyelv közötti átváltási készséget is tesztelő vizsgarendszerek, a kidolgozott és nemzetközileg elfogadott nyelvvizsgarendszerek döntő többsége a *célnyelven*, a vizsgázó *anyanyelvének kiiktatásával* méri a nyelvtudást, a *nyelvi közvetítői* készség tesztelését átengedi a fordító- és tolmácsoló intézményeknek. Akadnak nyelvvizsgák, amelyek a *lexikai és/vagy grammatikai ismereteket* külön is tesztelik, és elvértve olyanok is, amelyek csak a *szóbeli*, vagy csak az *írásbeli* készségek meglétét ellenőrzik. A nyelvvizsgák többsége a *komplex* nyelvtudásról ad visszajelzést a vizsgázóknak és általában minimum 3 szinten, alap-, közép- és felsőfokon ellenőrzi a nyelvi készségek meglétét, vannak azonban szép számmal olyanok, amelyek 4, 5, 6, 9 vagy éppen 12 szintet különböztetnek meg az általuk végzett nyelvtudás-mérés során.

A kidolgozott nyelvvizsgák többsége *egyetlen* nyelvből, az adott ország *nemzeti* nyelvéből kínál nyelvtudásmérési lehetőséget. Mivel a nyelvvizsgarendszerek *eltérő* elméleti és módszertani alapokra épülnek, számos problémát vet fel a nyelvvizsga bizonyítványok *összehasonlíthatósága, egyenértékűsége*.

A munkaerő szabad áramlása feltételezi és szükségessé teszi a bizonyítványok *összehasonlíthatóságát, egyenértékűségét*. Ez nemcsak a *szakképesítésekre* érvényes, hanem a *nyelvtudást* igazoló bizonyítványokra is. A *munkavállalónak, a külföldön tanulmányokat*

folytatni szándékozónak tudnia kell, milyen nyelvtudás szükséges egy adott országban adott munkakör betöltéséhez, vagy egy közép-, illetve felsőoktatási intézményben a tanulmányok folytatásához, és hogy ennek a nyelvtudásnak a meglétét milyen nyelvvizsga képes mérni és igazolni. Ugyanakkor a *munkáltatónak*, a tanulási lehetőséget biztosító *oktatási intézménynek* is tudnia kell, hacsak nem maga akar egy felvételi eljárás keretében helyben, személyesen meggyőződni az általa felveendő munkatársak, diákok nyelvtudásáról, hogy melyik nyelvvizsga képes az általa elvárt nyelvtudás meglétét *hitelesen* mérni és minősíteni.

A nyelvvizsgák napjainkra kialakult sokféleségében gyakran még azoknak is nehéz eligazodniuk, akik bennfentesek a nyelvtudásmérési szakmában. Szinte megoldhatatlan feladatra vállalkozik az, aki a sajátos morfológiai és szintaktikai ismérvekkel rendelkező különféle nyelvekből más és más módszerekkel mérő nyelvvizsgákat akarja egymással összevetni, és közöttük valamiféle *ekvivalenciát, egyenértékűséget* megállapítani.

A gyakorlat igazolta, hogy az újabb és újabb országokkal bővítendő Európai Unió létezése elképzelhetetlen egy *egységes*, minden tagállamra érvényes és kötelező *működési rend* nélkül. Ez nemcsak a tagországok jogrendszerének összehangolását, harmonizációját követeli meg, hanem szükségessé teszi a különböző nyelvekből folyó nyelvtudásmérés *egységesítését*, a nyelvvizsgáztatásban egységes szempontok meghatározását és érvényre juttatását is. Ez a nyelvvizsgarendszerek harmonizálására, összehasonlíthatóságuk eljárásainak kidolgozására irányuló folyamat a múlt század 80-as és 90-es éveinek fordulóján kezdődött és napjainkban is folyik. Két alapvető irányzata van. Az egyik az ún. "*ekvivalencia meghatározó*" módszer, amely a *meglévő* nyelvvizsgarendszereknek egy erre a célra kidolgozott *regiszterrel* való összevetése alapján igyekszik meghatározni a különféle nyelvvizsgák szintjeinek, mérési módszereinek *azonosságait* és *eltéréseit*, majd javaslatokat tesz az *egységesítésre*. Ezen az elven működik az 1990-ben 8 alapító taggal létrejött, azóta 18 fősre bővült, 15 nyelvet képviselő ALTE, az Európai Nyelvvizsgáztatók Egyesülete.

Az ALTE a nyelvtudásnak korábban 5 szintjét írta le, újabban 6 szintjét különbözteti meg egymástól. Tagjai ezekkel a szintekkel azonosítják be saját, az esetek többségében ettől eltérő szintszámú nyelvvizsgarendszerük egyes szintjeit és állapítják meg az azonosságokat, valamint az eltéréseket. A módszer alapvető dilemmája, hogy lehet-e, s ha igen, milyen kompromisszumok árán olyan nyelvvizsgarendszereket egy *ideális*, egységes regiszterrel mérni vagy ahhoz hozzáigazítani, amelyek gazdasági és üzleti önállósággal, függetlenséggel rendelkeznek, szakmai sajátosságra, egyediségre, létjogosultságuk igazolásaként a másokétól eltérő, a másokénál lehetőleg megbízhatóbb mérési módszer alkalmazására törekuszenek, sőt adott esetben egymásnak konkurensei is. Számos vonatkozásban csak *elveket, közös ismérveket* tudnak meghatározni, de ez semmiképpen sem jelenti az azonos szempontok alapján leírt nyelvvizsgák azonosságát, egyenértékűségét.

A standardizálásnak a másik iránya, amikor *egyetlen* nyelvvizsgarendszeren *belül* történik *valamennyi* nyelvből az *előre* kidolgozott egységes elvek alapján a vizsgatesztek összeállítása, a vizsgák lebonyolítása, az eredmények értékelése és a vizsgabizonyítványok kiadása. Ezt a standardizálási elvet követi az ERASMUS, valamint LINGUA program támogatásával neves európai egyetemek szakértőiből megalakult *nemzetközi ECL konzorcium*, amely az Európai Unió egységesítési törekvéseivel összhangban vállalta és végzi az európai uniós tagállamok hivatalos nyelveiből nyelvvizsgáztatási *standardok* kidolgozását, a standardok alapján vizsgatesztek összeállítását, és a konzorcium angol elnevezésének betűrövidítésével jelölt *ECL nyelvvizsgák* lebonyolítását Európában és a kontinens határain kívül.

Az 1983-84-ben, jóval az ALTE megalakulását megelőzően, elkezdődött standardizálási munka koordinálására 1992-ben létrejött *ECL konzorcium* tevékenységének első lépéseként a nyelvtudás mérésének, minősítésének és a vizsgaeredmények dokumentálásának *standardjait* dolgozta ki. A munkálatok négy nyelvből indultak meg: *angolból, németből, spanyolból és görögből*, majd 1994-ben a Dante Társaságnak és a JPTE Idegen Nyelvi Titkárságának az ECL konzorciumba való felvételével kiterjedtek az olasz és a magyar nyelvre is.

Neves szakértők bevonásával, a már működő nyelvvizsgák szintrendszerének tanulmányozását követően a konzorcium *négy vizsgaszint* mellett döntött, figyelembe véve az uniós elvárásokat a nyelvigényes munkahelyek betöltését illetően. Az "A"-val jelölt *kezdő* vagy *"túlélő"* szint a nyelvtanulónak már viszonylag kezdeti szakaszában megmérettetési lehetőséget nyújt a nyelvtanulónak, és jelentős funkciója van a nyelv további, magasabb szintű elsajátításának ösztönzésében. A "B"-vel jelölt szint az *alapfokú*, a "C"-vel jelölt szint a *középfokú*, a "D"-vel jelölt pedig a *felsőfokú*, az anyanyelvi beszélőéhez közeli nyelvtudást minősíti. A vizsgaszintek meghatározását követően megtörtént azoknak a nyelvi *ismereteknek* és *készségeknek* a leírása, amelyeknek elsajátítása szükséges ahhoz, hogy a jelölt megfeleljen az adott nyelvvizsga szinten. Kidolgozásra került a témakörök és a kommunikációs szándékok jegyzéke, a mérendő készségek köre, a szakértők meghatározták az írás- és a szóbeli nyelvtudás mérésének és értékelésének szempontjait, kritérium-rendszerét. Meghatározásra kerültek a vizsgák szakmai-technikai lebonyolításának szabályai, a vizsgabiztonsági és vizsgáztatás-etikai kérdések, a vizsgaeredmények jóváhagyásának és a nyelvvizsga bizonyítvány kiadásának eljárásai, feltételei. A szakértők elkészítették a vizsgaanyagok összeállítását végző munkatársak számára az egységes tesztírási elveket és előírásokat, a feladattípusokat, az értékelési szempontokat és egyéb módszereket tartalmazó kézikönyvet. A standardizálással kapcsolatos valamennyi dokumentum angol nyelven készült, majd megtörtént a standardoknak a többi 5 nyelvre való adaptálása, aminek alapján elkezdődhetett az egyes nyelvekből a próbatesztek elkészítése, majd ezek felhasználásával az első ECL nyelvvizsgák lebonyolítása.

A próbatesztek 1993-ban, majd 1996-ben történt lebonyolítását követően megtörtént az eredmények értékelése és a standardok pontosítása. Időközben tájékoztató anyagok készültek az ECL nyelvvizsgák megismertetésére és elterjesztésére, és megindult a nemzeti és nemzetközi *vizsgahely-hálózat* kiépítése a vizsgák megszervezésére, koordinálására és lebonyolítására. Meglepően nagy volt kezdettől fogva a vizsgák iránti érdeklődés, amit az elemzők többsége egyértelműen annak tulajdonít, hogy az ECL nyelvvizsgákkal olyan komplex nyelvtudás-mérési rendszert sikerült kidolgozni, amely magában ötvözi a nyelvvizsgáztatásban korábban felhalmozódott tapasztalatokat, *azonos* standardok alapján *több nyelvből* biztosít vizsgázók és munkáltatók számára egyaránt *áttekinthető* nyelvtudásmérési lehetőséget. Az ECL vizsga *autentikus*, mivel a vizsgateszteket az adott nyelvet a konzorciumban képviselő intézmény szakértői állítják össze és ugyanők értékelik is. A vizsga az EU normáival összhangban egyszerre *nemzetközi* és *nemzeti* is: az egyes nyelvek képviselőiből álló *nemzetközi* konzorcium örökdió a standardok, az egységes elvek érvényesülésén, ugyanakkor az egyes nyelvek képviselői jelentik a szakmai garanciát a *nyelvspecifikus* elemeknek a vizsgaanyagokban való érvényre juttatásáért.

Az ECL vizsgákat számos országban letehetik az érdeklődők. A vizsgahely-hálózat gerince Magyarországon is kiépült már, de a vizsgahelyek köre a mindenkori regionális igényekhez igazodva folyamatosan bővül.

A felsőoktatási intézmények azonnal kedvezően reagáltak az ECL nyelvvizsgákra. Közöttük is az elsők között volt a Janus Pannonius és a Kossuth Lajos Tudományegyetem, amelyek honosítás *nélkül* az állami nyelvvizsgával azonos értékűnek fogadták el, és a felvételi vizsgánál azonos számú többletponttal honorálták az ECL nyelvvizsgát, aminek reális alapját egy a tényleges vizsgaeredményeknek az ITK-val közös értékelésére és elemzésére épülő ekvivalencia-tanulmány képezte. Példájukat számos felsőoktatási intézmény követte. Nem véletlen, hogy a nemzetközi gazdasági kapcsolatok dinamikus fejlesztésében érdekelt Országos Kereskedelmi és Iparkamara is elfogadta és elismerte az ECL nyelvvizsgákat: egy országos kamarai felmérést követően nyilatkozatot adott ki, hogy tagjainak nyelvtudásuk minősítésére a standardizált, nemzetközileg „bejártott” ECL nyelvvizsgát ajánlja. A pozitív magyarországi reagálások sorát tovább lehetne folytatni, hiszen több fórumon felvetődött, hogy éppen standardizáltsága, nemzetközi ismertsége és elfogadottsága, az EU tagállamokban való egyre szélesebb körű elterjedtsége miatt az ECL nyelvvizsgarendszer egyaránt alkalmas a munkaerő-piaci képzések keretében folyó nyelvoktatás során elsajátított nyelvismeret mérésére és minősítésére, valamint a tanulmányi és szakmai-tudományos célú nemzetközi mobilitáshoz szükséges nyelvismeret tesztelésére.

Az ECL nyelvvizsgarendszer keretében folyó standardizálási folyamat nem fejeződött be, hanem tovább folytatódik:

Az 1999-ben elkezdődött második fázisban történik meg a standardizálás kiterjesztése az EU többi nyelvére, nevezetesen a portugálra, a dánra, a franciára, a hollandra a svédre és a finnre, továbbá a tagjelölt Lengyelország nyelvére. A vizsgák standardizálásával párhuzamosan folyik a konzorcium irányításával és koordinálásával valamennyi érintett nyelvből az egyes vizsgaszintekre felkészítő kurzusok rendszerének standardizálása is.

Amint közismert, 1999 szeptemberében változás következett be az ECL konzorcium irányításában is: a Titkárság, amely a konzorcium megalakulása óta a *London Egyetem* keretében működött, a jelzett időponttól átkerült Magyarországra, a PTE Idegen Nyelvi Titkárságára. Azóta ránk hárul az a feladat, hogy a külföldi partnerek közreműködésével működtessük és továbbfejlesszük az ECL nyelvvizsgákat, koordináljuk a vizsgák lebonyolítását és végezzük a bizonyítványok kiadását.

Az ECL nyelvvizsgarendszer nyitott minden célcsoport számára, a közoktatásban tanuló diákoktól az egyetemi/főiskolai hallgatókon át a felnőtt munkavállalókig. A rendszer *nem* kor-, nem-, kultúra-, ország- és szakma-specifikus. A mindennapi élet (magán- és közélet) *valós* szituációiban való adaptálódáshoz, eligazodáshoz és cselekvéshez szükséges idegen nyelvi kommunikációs készség elsajátítását *motiválja*, illetve az ilyen nyelvtudás meglétét *teszteli* a vizsgaleírásban ismertetett szinteken. Az ECL nyelvvizsga közege az *európai dimenzió*, de éppen *általános* jellege tette alkalmassá arra, hogy dél- és közép-amerikai vizsgázók is eredményesen letehessek. Azoknak a nyelvtanulóknak ajánljuk, akik olyan nemzetközi nyelvvizsga-bizonyítvánnyal akarják minősíttetni és dokumentáltatni nyelvtudásukat, amelyet felhasználhatnak *nemcsak* a célnyelvi országban, hanem Európa és a világ számos államában folytatandó tanulmányokhoz, kutatásokhoz, munkavállaláshoz szükséges nyelvtudás igazolására. Különösen előnyös olyan diákok, hallgatók, felnőtt munkavállalók számára, akik több nyelvet tanulnak, és nyelvvizsga bizonyítvánnyal dokumentált nyelvtudásukról egy *összehasonlítható, összevethető nyelvvizsga-portfólióval* kívánnak rendelkezni. Számos nyelvtanuló fenti igénye kapcsolódik az *Európai Nyelvi Portfólió* gondolatához, amelynek kidolgozása az Európa Tanács Modern Nyelvek programjában folyik. Ez egy olyan “nyelvi útlelél”, amelynek segítségével a nyelvtanulók a különböző nyelvek elsajátításában elért

eredményeiket és különböző nyelvi/interkulturális tapasztalataikat nemzetközileg áttekinthető módon, az Európa Tanács *Frameworkjének* szintjeit alapul véve dokumentálhatják és nyelvi produktumaikat nyilvántarthatják. A projekt kidolgozóinak megítélése szerint az *Európai Nyelvi Portfólióval* könnyebben és áttekinthetőbb módon lehet az egyének “nyelvtanulói pályafutását” nyomon követni mind *nemzeti*, mind *összeurópai* szinten, ami jelentősen hozzájárulhat a hallgatói és a szakmai/munkavállalói *mobilitás* elősegítéséhez. Az *Európai Nyelvi Portfólió* igen hasznos eszköz a nyelvi képzettségek/minősítések összehasonlításához is. A különböző nyelvekből megszerzett egységes követelményeken alapuló *ECL*-nyelvvizsgarendszer nyelvoktatási, nyelvtanulást motiváló és orientáló, továbbá a megszerzett nyelvtudást mérő és minősítő koncepciójával és gyakorlatával éppen ehhez kíván igen jelentős mértékben hozzájárulni. Az *ECL* Konzorciumnak ezt a törekvését az EU illetékes fórumai nagyra értékelik és ennek megnyilvánulásaként az *ECL* nyelvvizsgarendszer kidolgozását, kiterjesztését és továbbfejlesztését a munkálatok kezdetétől fogva az *erkölcsi* elismerés mellett folyamatos *anyagi* támogatásban részesítik. A jelenleg második éve folyó *LINGUA-D* projekt megvalósításához, amelynek keretében, ahogy erre már utalás történt, az *ECL* standardoknak az EU ún. kevésbé elterjedt és oktatott nyelveire való kiterjesztése folyik, közel 300.000 eurót, azaz mintegy 80 millió forintot bocsátott rendelkezésre az Európai Bizottság illetékes fóruma.

Az *ECL* konzorciumi tagsággal, illetve a magyar mint idegen nyelvnek az *ECL* konzorciumba való bevitelével jelentős lépést sikerült tenni a magyarországi nyelvoktatási-nyelvvizsgáztatási törekvéseknek az európai vérkeringésbe való bekapcsolása, az EU nyelvoktatási-nyelvvizsgáztatási koncepciójának a hazai köztudatba való bevitele területén. Erőfeszítéseink eredményességét igazolja, hogy 1999 szeptemberétől az *ECL* Konzorcium Titkársága Magyarországra, a PTE Idegen Nyelvi Titkárságára, került, ezáltal az *ECL* az *egyetlen olyan nemzetközi nyelvvizsga*, amelynek *nemcsak képvisellete* van Magyarországon, hanem *maga a nemzetközi központ* is Magyarországon van, és tevékenységét egy *magyarországi egyetem* irányítja szakmai és pénzügyi vonatkozásban egyaránt. Mindez lehetővé teszi, hogy az eddiginél is jelentősebb mértékben kihasználjuk a magyar EU csatlakozás nyelvi-kommunikációs előkészítéséhez azt a kedvező helyzetet, hogy a hivatalos EU nyelvek oktatására és vizsgáztatására nemzetközi összefogással az EU normáival összhangban kidolgozott, az EU erkölcsi és anyagi támogatását élvező nyelvoktató és nyelvvizsgarendszert magyarországi intézmény működteti.